

ЧУДНОВ В. В.,

аспірант

(Київський університет інтелектуальної
власності та права)**УДК 340****DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.1.8>****ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ РИНКУ
ПРИРОДНОГО ГАЗУ В УКРАЇНІ**

В статті сформовано поняття та розкрито зміст публічного адміністрування ринку природного газу в Україні. Доведено, що це адміністративна діяльність загальних і спеціальних адміністративних органів, що здійснюється на основі реалізації норм адміністративного права з використанням визначених законодавством інструментів публічного адміністрування для забезпечення постачання, транспортування, розподілу, зберігання (закачування, відбору), купівлі-продажу природного газу та надання послуг установки LNG шляхом надання адміністративних послуг, здійснення розпорядчої та виконавчої діяльності. Здійснено науковий аналіз нормативно-правових засад регулювання галузі, що включають Конституцію та закон України, міжнародні договори, а також імплементовані норми Європейського Союзу, зокрема Директиву 2009/73 та Регламент 715/2009. Визначено принципи функціонування ринку, серед яких конкурентність, недискримінаційність, пропорційність регулювання, рівний доступ до інфраструктури, запобігання монополізації та захист прав споживачів. Охарактеризовано структуру адміністративних органів, зокрема роль НКРЕКП, Міністерства енергетики, Антимонопольного комітету та оператора газотранспортної системи у регулюванні ринку. Визначено основні інструменти публічного адміністрування, що включають публічний контроль, ліцензування, тарифне регулювання, моніторинг ринку, нагляд за якістю газопостачання, адаптацію законодавства до європейських стандартів та укладення адміністративних договорів. Визначено механізми енергетичної безпеки, серед яких кризове реагування, резервування запасів газу та контроль стабільності функціонування газотранспортної системи. Актуалізовано роль цифровізації в адмініструванні ринку газу, зокрема використання електронних реєстрів, автоматизованих систем моніторингу та цифрових платформ для регуляторної діяльності. Виявлено основні проблеми адміністрування, серед яких недосконалість тарифна політика, ризики монополізації та потреба в підвищенні ефективності публічного контролю. Запропоновано напрями вдосконалення, включаючи підвищення прозорості тарифоутворення, посилення антимонопольного регулювання, розвиток механізмів споживчого контролю та модернізацію газотранспортної інфраструктури відповідно до вимог енергетичної безпеки та екологічних стандартів.

Ключові слова: адаптація законодавства, адміністративні договори, адміністративні органи, антимонопольне регулювання, автоматизовані системи, державний контроль, доступ до інфраструктури, енергетична безпека, європейські стандарти, запобігання монополізації, захист прав споживачів, інструменти публічного адміністрування, кризове реагування, ліцензування, модернізація газотранспортної інфраструктури, моніторинг ринку, недискримінаційність, нормативно-правове регулювання, прозорість тарифоутворення, пропорційність, регламенти ЄС, тарифне регулювання, цифровізація.

Chudnov V. V. The concept and content of public administration of the natural gas market in Ukraine

The article formulates the concept and reveals the essence of public administration of the natural gas market in Ukraine. It is substantiated that this is an administrative activity of general and specialized administrative bodies carried out on the basis of the implementation of administrative law norms using legally defined public administration tools to ensure the supply, transportation, distribution, storage (injection, withdrawal), purchase and sale of natural gas, and the provision of LNG facility services through the provision of administrative services, execution of regulatory and executive activities. A scientific analysis of the regulatory framework of the sector has been conducted, covering the Constitution and laws of Ukraine, international treaties, and the implemented norms of the European Union, particularly Directive 2009/73 and Regulation 715/2009. The principles of market functioning are identified, including competitiveness, non-discrimination, proportionality of regulation, equal access to infrastructure, prevention of monopolization, and consumer rights protection. The structure of administrative bodies is characterized, in particular, the role of the National Commission for State Regulation of Energy and Utilities (NCSREU), the Ministry of Energy, the Antimonopoly Committee, and the gas transmission system operator in market regulation. The main public administration tools are determined, including public control, licensing, tariff regulation, market monitoring, quality oversight of gas supply, adaptation of legislation to European standards, and the conclusion of administrative contracts. Mechanisms of energy security are identified, including crisis response, gas reserves management, and control over the stability of the gas transmission system. The role of digitalization in gas market administration is emphasized, particularly the use of electronic registers, automated monitoring systems, and digital platforms for regulatory activities. The main administrative challenges are identified, including an imperfect tariff policy, risks of monopolization, and the need to improve public control efficiency. Proposed improvement measures include increasing the transparency of tariff formation, strengthening antitrust regulation, developing consumer control mechanisms, and modernizing gas transmission infrastructure in accordance with energy security and environmental standards.

Key words: *administrative bodies, administrative contracts, adaptation of legislation, antitrust regulation, automated systems, consumer rights protection, crisis response, digitalization, energy security, EU regulations, European standards, gas transmission infrastructure modernization, licensing, market monitoring, market transparency, monopolization prevention, non-discrimination, normative-legal regulation, proportionality, public administration tools, public control, tariff regulation, transparency of tariff formation.*

Вступ. Сучасні виклики, з якими стикається Україна в енергетичному секторі, обумовлюють нагальну необхідність глибокого наукового аналізу проблем публічного адміністрування ринку природного газу. В умовах припинення транзиту російського газу до Європейського Союзу, що стало наслідком повномасштабного терористичного вторгнення рф, виникла потреба у перегляді механізмів публічного адміністрування газовим ринком України, посиленні його інтеграції в європейський енергетичний простір та розбудові енергетичної незалежності.

Україна є державою з розвинутою газовою галуззю. За роки незалежності Україна транспортувала 3,377 трлн куб. м природного газу, що співмірно із сукупним споживанням Франції, Туреччини, Румунії, Угорщини, Чехії та Швейцарії. Власний видобуток склав 637 млрд куб. м, що відповідає сукупному результату Румунії та Італії. Українська газотранспортна система є однією з найбільших у світі, з мережею газогонів понад 37 тис. км,

а підземні сховища можуть вміщувати понад 31 млрд куб. м газу – найбільший показник у Європі. Крім того, за цей час було видобуто 112 млн т нафти та газоконденсату, а до Європи транспортували 989 млн т нафти, що дорівнює споживанню семи європейських країн. Україна має історично важливі родовища, зокрема Дашавське, а Борислав на Львівщині був найбільшим нафтопромислом Європи на межі XIX–XX століть [1].

Одним із ключових аспектів є захист газотранспортної та газовидобувної інфраструктури від російських терористичних атак. Ворог здійснює цілеспрямовані удари по критичних енергетичних об'єктах, що вимагає не лише фізичного захисту, а й ефективних механізмів державного управління, здатних забезпечити стабільність газопостачання. Запровадження сучасних механізмів кризового реагування, резервування запасів газу та диверсифікації постачань є пріоритетними напрямками для гарантування енергетичної безпеки України.

Європейська інтеграція українського газового ринку є одним із стратегічних завдань, що передбачає імплементацію норм ЄС, включаючи Директиву 2009/73/ЄС та Регламент 715/2009. Це сприятиме створенню прозорого та конкурентного ринку, який відповідатиме вимогам європейського енергетичного простору. Одним із ключових викликів залишається приведення тарифів на транспортування та постачання природного газу у відповідність до європейських стандартів, що сприятиме справедливому ціноутворенню, ефективному функціонуванню ринку та захисту прав споживачів.

Науковий аналіз проблем публічного адміністрування ринку природного газу має зосереджуватися на формуванні ефективної нормативно-правової бази, запровадженні сучасних інструментів публічного адміністрування, моніторингу ринку, адаптації законодавства до стандартів ЄС та розвитку цифрових платформ управління. Посилення антимонопольного контролю, забезпечення рівного доступу до газотранспортної інфраструктури та створення сприятливих умов для інвестицій у модернізацію газової системи є важливими напрямками для підвищення стійкості та ефективності газового ринку України.

Огляд останніх досліджень. До певних аспектів публічного адміністрування ринку природного газу в Україні звертали свою увагу вітчизняні вчені Р. Ахметов, В. Галунько, А. Берlach, О. Буханевич, П. Діхтієвський, О. Гулак, С. В. Курченко, Е. Онацький, Я. Оронін, І. Подрез-Ряполова, О. Ситников, Ю. А. Слюсаренко, С. Стеценко та ін. Проте, вони свої зусилля зосереджували не безпосередньо на предметі нашого аналізу, а на більш загальних чи спеціальних викликах.

Мета статті полягає в тому на основі теорії адміністративного права та діючого законодавства сформулювати поняття та розкрити зміст публічного адміністрування ринку природного газу в Україні.

Виклад основних положень: Газова промисловість є ключовою галуззю господарського комплексу, яка охоплює широкий спектр процесів, пов'язаних із природним газом. Вона включає розвідку та експлуатацію родовищ, що передбачає проведення геологорозвідувальних робіт, буріння свердловин і безпосередній видобуток газу. Важливим елементом є зберігання газу, яке здійснюється у підземних сховищах для забезпечення безперервного постачання. Транспортування газу відбувається через магістральні газопроводи та розподільчі мережі, що забезпечують доставку ресурсу до кінцевих споживачів. Газозабезпечення охоплює як промисловий сектор, так і комунальне господарство, гарантуючи енергопостачання підприємств, теплоелектростанцій та житлових будинків. Виробництво скрапленого газу дозволяє переводити його в рідкий стан для зручності транспортування та використання. Переробка газу та газового конденсату спрямована на вилучення корисних компонентів, таких як метан, пропан, бутан і етан, які мають значну цінність для хімічної та енергетичної промисловості. Окремим напрямом є виробництво штучних горючих газів, що отримуються з твердого або рідкого палива й використовуються як альтернативні енергоносії [2].

Згідно з теорією адміністративного права сутністю виконавчої влади є публічне виконання законів на території всієї України, зокрема щодо забезпечення обороноздатності та національної безпеки. Вона також включає публічне забезпечення прав і свобод людини та громадянина, наприклад, у питаннях реалізації прав внутрішньо переміщених осіб на

зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги та освіту. Виконавча влада створює умови для задоволення життєвих потреб населення у випадках, коли забезпечити їх за рахунок приватної ініціативи неможливо. Вона здійснює публічне адміністрування в різних сферах суспільного життя [1 3, с. 44]. Зокрема важливим сектором такої діяльності є публічне адміністрування ринку природного газу. Зміст якого норми однойменного Закону України від 9 квітня 2015 року № 329-VIII розкривають як систему правовідносин, що виникають у процесі купівлі-продажу, постачання природного газу, а також надання послуг з його транспортування, розподілу, зберігання (закачування, відбору), послуг установки LNG [4].

Теорія адміністративного права також розкриває, що публічне адміністрування є формою реалізації публічної влади, що спрямована на виконання завдань виконавчої влади, забезпечення публічного інтересу та управління суспільними процесами. Воно здійснюється адміністративними органами через адміністративну діяльність, прийняття нормативно-правових актів, правозастосування та виконання фактичних дій. Основними характеристиками публічного адміністрування є його зовнішній вираз як реалізації функцій виконавчої влади, орієнтація на задоволення суспільних потреб, а також відмежування від законодавчої, судової та політичної діяльності. Виконавча діяльність адміністративних органів охоплює широке коло дій, спрямованих на правозастосування, прийняття адміністративних актів та забезпечення їх виконання. За змістом публічне адміністрування поділяється на адміністративні послуги та розпорядчу діяльність. Адміністративні послуги включають дії органів влади, спрямовані на задоволення прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Розпорядча діяльність полягає у виданні підзаконних нормативно-правових актів, що уточнюють і деталізують норми законів до моменту їх правозастосування [5, с. 17–18].

Ринок природного газу в Україні функціонує на засадах вільної конкуренції, регулювання державою природних монополій та дотримання принципів прозорості, недискримінації та пропорційності у прийнятті рішень суб'єктами владних повноважень. Основою правового регулювання є Конституція України, Закон України «Про ринок природного газу», інші закони та міжнародні договори, зокрема Договір про заснування Енергетичного Співтовариства та Угода про асоціацію з ЄС. Законодавство України імплементує норми ЄС, включаючи Директиву 2009/73/ЄС та Регламент 715/2009, що забезпечує інтеграцію до європейського ринку газу. Ключовими принципами ринку є вільна торгівля газом, рівний доступ до газової інфраструктури, незалежне регулювання тарифів та захист прав споживачів. Державне регулювання здійснює Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, яка забезпечує контроль за дотриманням ліцензійних умов, розподілом потужностей та ціноутворенням на газовому ринку. Газотранспортну систему експлуатує незалежний оператор, що відповідає вимогам Третього енергетичного пакета ЄС [4].

На думку Е. Онацького, адміністративно-правове регулювання трубопровідного газового транспорту в Україні базується на законодавчих та підзаконних актах, міжнародних угодах і стандартах Європейського Союзу. Його основними засадами є забезпечення стабільного функціонування газотранспортної системи, державний контроль за її діяльністю, відповідність вимогам енергетичної безпеки та екологічних стандартів, а також інтеграція з європейськими енергетичними ринками. Нормативно-правове регулювання включає закони України, підзаконні акти та міжнародні договори, зокрема Закон України «Про ринок природного газу», що визначає правові основи функціонування ринку, та Закон України «Про трубопровідний транспорт», який регламентує діяльність магістральних трубопроводів [6].

І. Подрез-Ряполова розкриває в своїх статтях, що постачання природного газу є складним процесом, що регулюється сукупністю нормативно-правових актів, які визначають

¹ Галунько В., Стеценко С., Берлач А., Буханевич О., Ситников О. та ін. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: колективна монографія / за заг. ред. В. Фелика, В. Курила. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 704 с.

правила функціонування ринку, права та обов'язки суб'єктів господарювання, а також гарантії для споживачів. Основним законодавчим актом є Закон України «Про ринок природного газу», який забезпечує правові засади лібералізації газового ринку та гармонізації його з європейськими стандартами. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, уповноважена видавати ліцензії на здійснення діяльності з постачання природного газу. Юридичні особи не можуть виступати постачальниками газу без отримання відповідної ліцензії. Регулятор також встановлює тарифи на транспортування та розподіл газу, забезпечуючи рівні умови для всіх учасників ринку. Органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у контролі за виконанням договорів постачання газу, зокрема організовують конкурси для бюджетних установ та забезпечують дотримання правил безпечного використання газу в побуті. Договори між державою та постачальниками можуть мати форму адміністративних договорів, що регулюють постачання газу для стратегічних об'єктів та соціальних програм [7].

Ю. Слюсаренко доводить, що правовий статус юридичних осіб нафтогазового комплексу визначається їхньою правосуб'єктністю, що передбачає наявність прав та обов'язків, можливість участі у цивільному обороті, укладання договорів, володіння майном та відповідальність за зобов'язаннями. Вони можуть існувати у формі акціонерних товариств, державних підприємств, товариств з обмеженою відповідальністю та інших господарських утворень, що займаються видобутком, транспортуванням, переробкою та реалізацією нафти і газу. Правовий режим їхнього майна базується на правах власності, господарського відання або оперативного управління, що визначає можливість використання активів у виробничих процесах. Вони можуть бути частиною холдингових структур, таких як НАК «Нафтогаз України», що включає материнську компанію та дочірні підприємства [8].

С. Курченко доводить, що адміністративні органи відіграють ключову роль у регулюванні та контролі за укладенням договорів постачання природним газом через приєднану мережу, виконуючи функції нагляду, ліцензування та забезпечення дотримання законодавчих норм. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, уповноважена видавати ліцензії на здійснення діяльності з постачання природним газом, без яких юридичні особи не можуть виступати постачальниками [9]².

Я. Оронін підкреслює, що ринок природного газу в Україні регулюється комплексом нормативно-правових актів, які спрямовані на створення конкурентного середовища, захист прав споживачів, екологічну безпеку та залучення інвестицій. Основним законодавчим документом є Закон України «Про ринок природного газу», який визначає загальні засади функціонування галузі, регламентує діяльність суб'єктів ринку, встановлює вимоги до ліцензування, а також забезпечує відповідність українського законодавства європейським нормам. Одним із ключових аспектів правового регулювання ринку природного газу є ліцензування діяльності постачальників. Встановлення тарифів на транспортування та розподіл природного газу також відбувається під контролем регулятора. Органи місцевого самоврядування відіграють значну роль у регулюванні договірних відносин між постачальниками та споживачами, зокрема через укладання адміністративних договорів на постачання природного газу для бюджетних установ і стратегічних об'єктів [10].

Треба уточнити, що Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» був прийнятий Верховною Радою 22 вересня 2016 року та набув чинності 26 листопада 2016 року № 1540-VIII. Згідно з яким Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який функціонує на принципах незалежності та колегіальності. Її головною метою є забезпечення ефективного регулювання, моніторингу та контролю за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг [11] 3 13 червня 2019 року КСУ

² Курченко С.В. Договір постачання природним газом через приєднану мережу (цивільно-правовий аспект). Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2012. 22с.

визнав неконституційними деякі положення Закону України № 1540-VIII, які визначали порядок призначення та звільнення членів НКРЕКП Президентом України, а також її незалежний статус поза системою органів виконавчої влади. Суд зазначив, що такі положення порушують баланс влад та суперечать Конституції України, оскільки виконавча влада має підпорядковуватися Кабінету Міністрів України. Втрата чинності неконституційних норм була відтермінована до 31 грудня 2019 року, щоб уникнути правової невизначеності [12].

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринку природного газу, виконує функцію державного регулятора, який контролює діяльність суб'єктів господарювання, що працюють у сфері видобутку, транспортування, розподілу, зберігання та постачання природного газу, а також учасників ринку, які здійснюють торгівлю природним газом в оптовому та роздрібному сегментах. Крім того, НКРЕКП відповідає за балансування газотранспортної системи та забезпечення її стабільного функціонування, що є необхідною умовою безперебійного постачання газу споживачам. Комісія забезпечує рівні умови доступу до газотранспортної системи та газорозподільних мереж, що сприяє чесній конкуренції та ефективному функціонуванню ринку, а також гарантує, що всі учасники ринку мають рівноправний доступ до інфраструктури незалежно від їхнього розміру чи форми власності [13].

Отже, виходячи з таких доктринальних та законодавчих положень можна узагальнити що:

- ринок природного газу в Україні функціонує на засадах вільної конкуренції, регулювання природних монополій та дотримання принципів прозорості, недискримінації та пропорційності, що забезпечує рівний доступ учасників до інфраструктури та ефективне ціноутворення;

- основні елементи ринку включають видобуток, транспортування, розподіл, зберігання та постачання природного газу, що реалізується через оптовий та роздрібний сегменти, а також балансування газотранспортної системи;

- основними адміністративними органами нормативного регулювання ринку є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, яка відповідає за тарифну політику, ліцензування та моніторинг ринку; Міністерство енергетики України, що формує стратегічну політику галузі; Антимонопольний комітет України, який контролює дотримання конкурентного середовища; оператор газотранспортної системи, що відповідає за експлуатацію інфраструктури;

- інструментами публічного адміністрування ринку природного газу є державне регулювання тарифів, встановлення правил доступу до інфраструктури, ліцензування, нагляд за виконанням ліцензійних умов, контроль якості газопостачання, застосування санкцій за порушення регуляторних вимог, а також адаптація законодавства до європейських стандартів;

- проблемами публічного адміністрування ринку є недосконала тарифна політика, ризики зловживання монопольним становищем, недостатня прозорість процесів ціноутворення, складність інтеграції з європейським ринком, а також низька ефективність механізмів захисту прав споживачів;

- напрямки удосконалення можуть включати розширення конкуренції на ринку через ефективне використання принципу анбандлінгу (відокремлення діяльності з видобутку, транспортування та постачання), підвищення прозорості тарифоутворення, розвиток механізмів державного контролю за якістю послуг, посилення споживчого контролю, вдосконалення системи державного моніторингу та модернізацію газотранспортної інфраструктури відповідно до вимог енергетичної безпеки та екологічних стандартів.

Р. Ахметов з погляду науки міжнародного права узагальнює, що правове регулювання ринку природного газу в Європейському Союзі базується на поєднанні норм первинного та вторинного права ЄС, міжнародних договорів, рішень Суду ЄС, а також політичних та нормативно-правових актів, які визначають організаційно-правові засади функціонування внутрішнього газового ринку. Основними нормативно-правовими джерелами є Лісабонський

договір, який визначає правові повноваження ЄС у сфері енергетики, Директива 2009/73 про єдині правила для внутрішнього ринку природного газу, яка є частиною Третього енергетичного пакета, Регламент 715/2009 щодо умов доступу до газотранспортних систем, Регламент 347/2013 про транс'європейські енергетичні мережі (TEN-E), мережеві кодекси, що регулюють детальні технічні аспекти роботи операторів газових систем, та енергетичне *acquis*, яке застосовується в межах Енергетичного співтовариства, що включає Україну [14].

Висновки. Отже, публічне адміністрування ринку природного газу в Україні характеризується наступними рисами:

- ринок природного газу функціонує на засадах конкурентності, недискримінації, пропорційності регулювання, відкритості для нових учасників, запобігання монополізації та забезпечення прав споживачів, що реалізується через впровадження принципу анбандлінгу, тобто відокремлення видобутку, транспортування та постачання газу, а також через державне регулювання доступу до інфраструктури та тарифної політики;

- регулювання ринку природного газу в Україні здійснюється на основі адміністративно-правової бази, що включає Конституцію України, закони України «Про ринок природного газу» та інші, міжнародні договори та імплементовані норми ЄС, такі як Директива 2009/73/ЄС і Регламент 715/2009 та чисельних підзаконних нормативно-правових актів;

- публічне адміністрування спрямоване на захист прав споживачів та енергетичну безпеку, що включає гарантування безперебійного постачання природного газу, кризове реагування, резервування запасів газу та моніторинг стану газотранспортної системи для запобігання дефіциту або збоїв у поставках, а також впровадження механізмів контролю за якістю надання послуг;

- структурна основних адміністративних органів складається з НКРЕКП, Міністерство енергетики України, Антимонопольний комітет, оператора газотранспортної системи та інших учасників ринку, які відповідають за стратегічне планування, тарифну політику, контроль за конкуренцією та забезпечення функціонування газової інфраструктури;

- інструменти публічного адміністрування включають державний контроль за дотриманням законодавства, ліцензування діяльності суб'єктів ринку, встановлення економічно обґрунтованих тарифів, забезпечення рівного доступу до інфраструктури, нагляд за якістю постачання природного газу, застосування санкцій за порушення регуляторних норм, а також адаптацію законодавства до європейських стандартів;

- цифровізація та автоматизація публічного адміністрування сприяють прозорості регулювання та підвищенню ефективності адміністрування через розвиток електронних реєстрів, автоматизованих систем моніторингу ринку, цифрових платформ для ліцензування та контролю діяльності операторів.

Отже, публічне адміністрування ринку природного газу в Україні – це адміністративна діяльність загальних і спеціальних адміністративних органів, що здійснюється на основі реалізації норм адміністративного права з використанням визначених законодавством інструментів публічного адміністрування для забезпечення постачання, транспортування, розподілу, зберігання (закачування, відбору), купівлі-продажу природного газу та надання послуг установки LNG шляхом надання адміністративних послуг, здійснення розпорядчої та виконавчої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Вісім історичних подій нафто-газової галузі України. Нафтогазова галузь України. №1. 2023. URL: <https://www.naftogaz.com/short/847d640d>.
2. Газова промисловість. Енциклопедія Сучасної України. 2006. URL: <https://esu.com.ua/pdf/file/28158.pdf>.
3. Галуцько В., Стеценко С., Берлач А., Буханевич О., Ситников О. та ін.
4. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: колективна монографія / за заг. ред. В. Фелика, В. Курила. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 704 с.

5. Про ринок природного газу: Закон України від 9 квітня 2015 року № 329-VIII. *Голос України*» 7 травня 2015 року, № 80 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19>.
6. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні : навчальний посібник : у 2-х томах. Том 1. Загальне адміністративне право. Особливе адміністративне право / В. Галуцько, П. Діхтєвський, О. Гулак та ін. ; за заг. ред. В. Галуцька, В. Фелика. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 620 с
7. Онацький Е. Адміністративно-правові засади діяльності магістрального трубопроводного транспорту. Київ: Академія управління МВС, 2010. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20110901000248>
8. Подрез-Ряполова І. В. Окремі напрямки правового забезпечення реформування діяльності з постачання природного газу. *Право та інновації*. № 3 (7), 2014. С. 118–122.
9. Слюсаренко Ю. А. Правовий статус юридичних осіб нафтогазового комплексу України (цивільно-правові аспекти). Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2008. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20110901000248>.
10. Курченко С.В. Договір постачання природним газом через приєднану мережу (цивільно-правовий аспект). Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2012. 22 с.
11. Оронін Я. Екологічний аудит об'єктів нафтогазової галузі України: правові засади та перспективи розвитку. Серія ПРАВО. Випуск 23. Частина II. Том 2. С. 101–104.
12. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України від 22 вересня 2016 року № 1540-VIII. *Відомості Верховної Ради*, 2016, № 51, ст. 833. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19>.
13. КСУ визнав неконституційними окремі положення Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг». Конституційний Суд України. 2019. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/ksu-vyznav-nekonstytuciynuyu-okremi-polozhennya-zakonu-ukrayiny-pro-nacionalnu-komisiyu-shcho>.
14. Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Затверджено Указом Президента України від 10 вересня 2014 року № 715/2014. *Урядовий кур'єр*, 12 вересня 2014 року, № 167.
15. Ахметов Р. Р. Правове регулювання ринку природного газу в ЄС: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2019. 19 с.

